

УДК [745+39] : 347.726 (447) «1944/1949»
DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2024.1.254>

Тетяна Каросва, Валентина Гребеньова*

НОРМАТИВНА БАЗА ФУНКЦІОНУВАННЯ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ УРСР У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1944–1949)

Анотація: У статті характеризується нормативна база функціонування художніх промислів УРСР в кооперативному секторі економіки повоєнного часу до 1949 р., коли ліквідували мережу обласних і міжобласних художніх промислових спілок (художпромспілок) і підпорядкували артлі безпосередньо республіканському центру. З'ясовано, що до складу нормативної бази входили документи органів різного рівня державного управління: союзного, республіканського й обласного. Ними визначалися напрямки розвитку художньої промислової кооперації й основні організаційні способи розв'язання її проблем. Деякі документи ухвалювалися також ЦК ВКП(б) або ЦК КП(б)У, що надавало їм більшої значущості. У системі галузевого функціонування нормативні акти теж продукували за вертикаллю, але кооперативного управління, до складу якого входили Українська кооперативна промислова спілка, Українська, міжобласні й обласні художпромспілки. Їх нормативна творчість (інструкції, положення, правила, статуту) здебільшого стосувалася поточного функціонування кооперативних підприємств. Назагал нормативна база діяльності художніх артлій досліджуваного періоду сприяла самостійності їх функціонування.

Ключові слова: художні промисли, художня артіль, промислова кооперація, кооперативне підприємство, Укрхудожпромспілка, міжоблхудожпромспілка

Під час німецько-радянської війни 1941–1945 рр., коли вся економіка СРСР працювала на потреби армії, гостро стояло питання хоча б мінімального забезпечення населення предметами широкого вжитку. Ще напередодні війни постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про заходи щодо збільшення виробництва товарів широкого вжитку та продуктів харчування з місцевої сировини»¹ від 7 січня 1941 р. таке завдання було покладено на промислову кооперацію. Оскільки в умовах війни та повоєнної розрухи держава не мала коштів на відновлення відповідного фабрично-заводського виробництва, тому зробила ставку на ручну працю кооперованих кустарів. Як і після Першої світової війни керівництво країни знову розраховувало на самоорганізацію населення та підйом кооперативного сектору економіки, який мав забезпечити виробництво предметів

---

* Каросва Тетяна Робертівна – доктор історичних наук, професор, професор кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5012-9513>; e-mail: urasim@i.ua

Гребеньова Валентина Олександрівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9343-7134>; e-mail: [grebenyova@gmail.com](mailto:grebnyova@gmail.com)

¹ О мероприятиях по увеличению производства товаров широкого потребления и продовольствия из местного сырья: постановление СНК СССР и ЦК ВКП(б) от 7 января 1941 г. // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам: сб. документов: в 5 т. Москва, 1968. Т. 3. С. 5–14.

споживання. Промислова кооперація тодішніми більшовицькими ідеологами розглядалась як помічник великої державної промисловості. Офіційна ж риторика озвучувала завдання промислової кооперації як «задоволення потреб радянської людини, щоб створити сприятливі умови для праці та дозвілля»².

Важлива роль відводилась художній промисловій кооперації, яка мала випускати не просто якісь абстрактні товари широкого вжитку, а речі з місцевої сировини, виготовлені з врахуванням місцевих потреб та уявлень про естетику. Найкращі зразки її продукції могли розглядатися навіть як мистецькі твори. Їх могли відправляти на експорт. Артїлі мали забезпечити мінімальні запити населення за картковою системою, поки швейні фабрики шили спорядження для армії. Пізніше із зростанням та розширенням споживацьких настроїв мирного часу вони мали урізноманітнювати державну продукцію. Державні механізовані підприємства давали масову стандартизовану продукцію, а кустарні художні артїлі – різноманітні товари малими тиражами.

У вітчизняній традиції художні промисли вивчають етнографи, яких цікавить специфіка матеріальної культури етнічного населення, мистецтвознавці, які основну увагу приділяють художнім особливостям продукції, створенню нових зразків і моделей продукції, музезнавці, які формують колекції зразків продукції та знарядь праці представників промислів. Українських істориків заявлена проблематика досі не цікавила, хоча існує чималий науковий доробок щодо кооперативного руху, зокрема і радянської промислової кооперації. Так, Л.В. Низова ґрунтовно дослідила її розвиток у 1920-1930-х рр.³, В.В. Клименко зосередився на її відновленні у повоєнний час⁴. Утім історіографія кооперації у художніх промислах України дуже обмежена. Дослідники, як правило, лише принагідно згадують про кооперативну форму власності художніх артїлей до їх реорганізації в державні підприємства за доби хрущовських експериментів в економіці. І лише А.В. Варивончик, яка зосередилася на аналізові розвитку художньої промисловості в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст., простежила організаційно-адміністративні засади діяльності художніх артїлей кустарів від 1944 до 1960 рр.⁵, але вона не акцентувала увагу на нормативній базі їх відновлення та функціонування у повоєнний час.

Проголошена сталінською Конституцією СРСР 1936 р. перемога соціалізму супроводжувалася згортанням самостійності кооперативних артїлей, їх підпорядкуванням плановому господарству. *Мета публікації* полягає в окресленні нормативної бази відродження українських художніх промислів на кооперативних засадах, починаючи з 1944 р., після звільнення українських теренів від нацистської окупації, і до 1949 р., коли реорганізували мережу художніх промислових спілок (худпромспілок) шляхом ліквідації обласних і міжобласних, підпорядкувавши артїлі безпосередньо республіканському центру.

---

² Манучарова Н.Д. Художня промисловість України. Короткий огляд. Київ, 1949. С. 69.

³ Низова Л.В. Промислова кооперація на Україні в 20-30 роки. Черкаси, 1993. 124 с.; Низова Л.В. Промислова кооперація Радянської України в добу НЕПу. Київ, 2003. 215 с.; Низова Л.В. Інтеграція дрібного виробника-власника в радянську соціально-економічну систему (на прикладі втягнення кустаря і ремісника в промкооперацію УРСР). Київ, 2006. 396 с.

⁴ Клименко В.В. Промислова кооперація в УРСР у повоєнний період (1944-1960 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Черкаси, 2011. 20 с.

⁵ Варивончик А.В. Художні промисли України: генеза, історична еволюція, сучасний стан та тенденції: монографія. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Ліра-К, 2019. 552 с.

Йдеться про правовий контекст, який сприяв тимчасовому відродженню самостійності господарювання артільей.

Під час німецько-радянської війни кризову ситуацію із забезпеченням населення споживчими товарами, навіть за картковим розподілом, усвідомили вже у 1942 р. Постановою РНК СРСР «Про заходи щодо розвитку народних художніх промислів Промкооперації СРСР» від 25 серпня 1942 р. намагалися врегулювати функціонування народних промислів у воєнний час, організувати забезпечення сировиною, навіть наголосили на поверненні з фронту провідних художників промислів, налагодженні учнівства в артілях⁶.

Із визволенням окупованих українських територій розпочалось відновлення місцевої художньої промислової кооперації. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ініціювали постанову від 8 лютого 1944 р. «Про відновлення і розвиток художніх промислів в Україні», якою відроджувалися художні артілі, за ними закріплювалися спеціалісти, а в разі необхідності навіть відкликалися з інших підприємств; організаційно поновлювалася довоєнна структура управління⁷. У системі Української кооперативної промислової спілки (Укоопромспілки) створювалася окремий орган управління художньою промисловою кооперацією Українська художпромспілка, якій в областях підпорядковувалися міжобласні й обласні художпромспілки, котрі безпосередньо керували артілями⁸.

У відновлених весною 1944 р. артілях об'єднувались основні засоби та знаряддя виробництва, необхідні для ведення промислу. Перші роки робота відбувалася переважно на дому, лише поступово після війни почали відбудовувати майстерні. Оплата продукції здійснювалася в залежності від кількості та якості затраченої праці відповідно до розробленої тарифної системи. Крім витратного матеріалу, артілі на зароблені гроші закупували й обладнання.

Більшість художніх артілей зосереджувалась у сільській місцевості. Держава прагнула раціоналізувати сезонну працю селян, які інтенсивно працювали у весняно-літне-осінній польовий період, а взимку мали більше вільного часу. Кооперацією було охоплено переважно жінок, які працювали у вільний від польової та домашньої роботи час. Після війни залишилося багато вдів і незаміжніх дівчат, тому для них це була ще й можливість додаткового надомного заробітку. Художні артілі у сільській місцевості надавали також можливість працювати інвалідам.

Тільки по завершенню основних польових робіт восени 1944 р. артілі зуміли розпочати реальну діяльність. Налагодження економічних зв'язків для постачання сировини та реалізації продукції також потребувало часу. Союзний уряд намагався сприяти відродженню української художньої кооперації. У другій половині 1944 р. РНК СРСР неодноразово ухвалював розпорядження про централізоване виділення для художніх промислів УРСР лляної та бавовняної тканини⁹ й організовану реалізацію «художніх

---

⁶ О мерах по развитию народных художественных промыслов Промкооперации СССР: постановление Совнаркома СССР от 25 августа 1942 г. // Собрание постановлений и распоряжений Правительства СССР. 1942. № 9.

⁷ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. Р-4676. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1–2.

⁸ ЦДАВО України. Ф. Р-4960. Оп. 1. Арк. II.

⁹ Об обязательном Наркомтекстиля СССР выделить в 3 квартале 1944 года Укоопромсовету для развития художественных строчче-вышивальных промыслов 40000 метров льняных тканей на 10000 рублей: распоряжение СНК СССР от 1 июля 1944 г. // Собрание постановлений и распоряжений Правительства СССР. 1944. № 9.

вишитих і декоративних тканих виробів, вовняних килимів» через Наркомат торгівлі СРСР¹⁰.

Лише наступного 1945 р. артiлi спробували організувати системну роботу. Нормативною основою подальшої підтримки кооперативного сектору економіки стала постанова РНК СРСР «Про заходи щодо збільшення виробництва товарів широкого вжитку та продовольчих товарів підприємствами місцевої промисловості, промислової кооперації та кооперації інвалідів» від 22 серпня 1945 р.¹¹ В умовах мирного часу вона врегулювала забезпечення артiлей обладнанням, сировиною та кредитами, систему оплати праці та преміювання, правила реалізації продукції. Встановила низку пiльг у забезпеченні артiлей виробничими приміщеннями, сировиною, устаткуванням, інструментами, дозволила підприємствам союзних і республіканських наркоматів передавати промисловій кооперації обладнання, яке не використовувалося. Все це разом підсилювало самостійність та ініціативність кооперативних підприємств. Натомість держава очікувала «неухильного зростання» випуску товарів широкого вжитку з місцевої сировини.

Постанова налагоджувала загальну систему функціонування промислових артiлей, але слабо враховувала специфіку діяльності художніх промислів, продукція яких вирізнялася оригінальністю, особливими вимогами щодо естетичності та значним розмаїттям. Кожна артiль мала власні виробничі та естетичні підходи до продукції, які складно піддавалися стандартизації, важливої для планового соціалістичного господарювання. Частково специфіку функціонування художньої промислової кооперації мала вирішити постанова РНК СРСР «Про відновлення прядильно-ткацьких підприємств та текстильно-художніх промислів промкооперації Української РСР» від 4 жовтня 1945 р.¹² Особлива увага на союзному рівні приділялася вишивальному промислу, оскільки в інших союзних республіках в умовах планового господарства його розвиток ще з 1920-х рр. не підтримувався. Вишивальний та ткацький промисли мали забезпечити населення не лише одягом, а й предметами хатнього вжитку.

В умовах повоєнного відновлення економіки уряд не міг розраховувати на державну легку промисловість, оскільки основні організаційні зусилля, фінансові та кадрові ресурси спрямовувалися на відродження підприємств важкої промисловості, тому попит на продукцію промислової кооперації не зменшувався. Постановою Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У від 1 червня 1946 р. «Про розвиток художніх промислів в Україні та

---

¹⁰ Об обязанности Укоопромсовета изготовить и сдать Наркомторгу СССР художественно-вышитые, декоративно-тканые изделия и шерстяные ковры: распоряжение СНК СССР от 14 сентября 1944 г. // Собрание постановлений и распоряжений Правительства СССР. 1944. № 11; Об обязательстве Укоопромсовета и Белкоопромсовета выработать в 1 квартале 1945 года и сдать Наркомторгу СССР для широкого рынка и Главсобрторга художественные, строчечные-вышивальные и декоративные изделия и ковры: распоряжение СНК СССР от 8 января 1945 г. // Собрание постановлений и распоряжений Правительства СССР. 1945. № 6.

¹¹ О мероприятиях по увеличению производства товаров широкого потребления и продовольственных товаров предприятиями местной промышленности, промышленной кооперации и кооперации инвалидов: постановление СНК СССР от 22 августа 1945 г. // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам: сб. документов: в 5 т. Москва, 1968. Т. 3. С. 232-238.

¹² О восстановлении прядильно-ткацких предприятий и текстильно-художественных промыслов промкооперации Украинской ССР: постановление СНК СССР от 4 октября 1945 г. // Собрание постановлений и распоряжений Правительства СССР. 1945. № 8.

виготовлення системою Укоопромспілки художніх виробів для широкого вжитку, Головособторгу і на експорт» врегульовувалася художня складова діяльності артілей, наголошувалося на розширенні асортименту, укріпленні артілей за рахунок розвитку додаткових художніх ремесел¹³.

На тлі підйому кооперативного виробництва, зростання кількості виробленої продукції поставало питання її реалізації, пошуку та придбання сировини, нарощування основних засобів виробництва та оборотних коштів, тобто поставало питання самостійного розвитку кооперативних підприємств. Хоча в соціалістичній економіці кооперативний сектор був відновлений як самостійний тимчасово, але існувало розуміння необхідності створення умов для його укріплення, оскільки за таких умов він міг швидше і на власних резервах задовольнити споживчі потреби населення.

Одним з шляхів вирішення цієї потреби розглядався збут виробленої кооперативної продукції через мережу кооперативної торгівлі, поза картковою системою за недержавними цінами, які могли б конкурувати з цінами «чорного» ринку. 9 листопада 1946 р. було ухвалено Постанову Ради Міністрів СРСР «Про розгортання кооперативної торгівлі у містах та селищах продовольством і промисловими товарами і збільшення виробництва продовольства і товарів широкого споживання кооперативними підприємствами»¹⁴. Промислова кооперація мала самостійно шукати сировину, забезпечити покращення якості своєї продукції та розширення асортименту, примножувати кооперативні засоби. Вона мала розгорнути торгівлю товарами свого виробництва як у містах, так і в селах, конкуруючи з державною торгівлею. Зі свого боку держава змінила порядок стягування податків із промислової кооперації, надавши низку податкових пільг та можливість під контролем держави встановлювати ціни на свою продукцію, дозволила артілям закупати деякі види сировини в колгоспах і селянських господарствах після виконання ними державного плану заготівель, причому закупівлю проводити за цінами місцевих ринків. Дозволила артілям і спілкам промислової кооперації, продавати вироблену ними продукцію через свою торгову мережу (магазини, ятки, рундуки), а також на свій розсуд державним і кооперативним торгуючим організаціям. І після відміни карткової системи у 1947 р. кооперативна торгівля зуміла розгорнуту свою мережу торгових закладів і наповнити її власним товаром.

З 1948 р. на хвилі нової ідеологічної кампанії – боротьби з космополітизмом – наслідування народним традиціям набуло амбівалентного звучання. 10 лютого 1948 р. було ухвалено знамениту постанову ЦК ВКП(б) «Про оперу “Великая Дружба” В. Мураделі», і того ж дня Рада Міністрів СРСР ухвалила постанову «Про заходи з розвитку художніх промислів Української РСР»¹⁵, яка формулювала загальні завдання подальшого технічного та економічного розвитку галузі, а саме, розвиток матеріально-технічної бази виробництва,

---

¹³ ЦДАВО України. Ф. Р-4676. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 114-115.

¹⁴ О развертывании кооперативной торговли в городах и поселках продовольствием и промышленными товарами и об увеличении производства продовольствия и товаров широкого потребления кооперативными предприятиями: постановление Совета Министров СССР от 9 ноября 1946 г. // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам: сб. документов: в 5 т. Москва, 1968. Т. 3. С. 350-362.

¹⁵ О мерах по развитию художественных промыслов Украинской ССР: постановление Совета Министров СССР от 10 февраля 1948 г. // Собрание постановлений и распоряжений Совета министров Союза Советских Социалистических Республик. 1948. № 1.

торгівлі та заготівель, нарощування випуску товарів повсякденного споживання за рахунок стандартизації та раціоналізації виробництва. Утім на тлі нової ідеологічної кампанії змінилося ставлення до продукції народних промислів. Тодішня риторика наголошувала на тому, що вироби мають бути «близькими та зрозумілими народові, тому в них має бути особливо сильним і органічним безпосередній зв'язок з народною творчістю», акцентувала на «непростимості сліпого захоплення західними зразками», закликала в боротьбі за підвищення художньої якості виробів оволодіти «методом колективної творчості народів»¹⁶.

Вважається, що у повоєнний час фінансовий та матеріальний стан промислової кооперації України системно зміцнювався¹⁷. Проте з відновленням легкої промисловості ручній продукції промислової кооперації складніше було конкурувати з масовим виробництвом за ціною, а іноді й якістю. У конкуренції з промисловим виробництвом перед художніми артільями поставили завдання випускати продукцію якнайбільше та найдешевше. Для цього запроваджували в експлуатацію машини, механізми та обладнання, укрупнювали артілі, проводили стандартизацію виробництва, що врешті-решт вело до нівелювання регіональних особливостей художніх виробів, оригінальності кожного окремого виробу. Тобто кожна окрема художня артіль втрачала свою унікальність, її поступово перетворювали лише у гвинтик виробничого процесу. У боротьбі за розширення виробництва, підвищення продуктивності праці та оптимізацію управління постановою Укоопромспілки від 14 жовтня 1949 р. всі існуючі обласні і міжобласні художпромспілки були ліквідовані, а укрупнені артілі переведені до безпосереднього підпорядкування Укрхудожпромспілки¹⁸.

Пряме управління художньою промисловою кооперацією здійснювали Укоопромспілка та її член Укрхудожпромспілка. Їхніми нормативними документами керувалися міжобласні й обласні художпромспілки. Постанови, розпорядження засідань Президіуму та правління Укоопромспілки і Укрхудожпромспілки нині зберігаються у ЦДАВО України у фондах Р-4960 і Р-4676, відповідно.

До завдань Укрхудожпромспілки, відповідно до її Статуту¹⁹, затвердженого 5 серпня 1944 р., входило загальне керування організаційною, виробничою, фінансовою, оперативною, політично-виховною та культурно-масовою роботою художніх артілей. Вона здійснювала директивне, перспективне та оперативне планування, організувала звітність по системі художньої промислової кооперації; керувала виробничою діяльністю спілок; сприяла розвитку існуючих та створенню нових промислів; прагнула повного кооперування кустарів; сприяла підвищенню продуктивності праці; організувала соціалістичні змагання та підтримувала раціоналізаторство; вживала заходів до покращення якості продукції та розширення асортименту; проводила заходи зі зниження витрат, собівартості продукції і відпускних цін та підвищення рентабельності виробництва; забезпечувала економічну та фінансову раціоналізацію діяльності своїх членів; розподіляла між обласними об'єднаннями сировину, напівфабрикати, обладнання, інструменти, централізовані кредити та фонди; керувала капітальним будівництвом в системі; сприяла

---

¹⁶ Манучарова Н.Д. Художня промисловість України... С. 5, 91.

¹⁷ Клименко В.В. Промислова кооперація в УРСР... С. 10.

¹⁸ ЦДАВО України. Ф. Р-4960. Оп. 1. Спр. 84. Арк. 150-151.

¹⁹ ЦДАВО України. Ф. Р-4676. Оп. 1. Спр. 3. 10 арк.

фаховій освіті працівників. Вона продукувала підзаконні акти (постанови, інструкції, положення, правила, статuti), що унормовували функціонування художньої промислової кооперації у республіці.

Укрхудожпромспілки на 1949 р. підпорядковувалось 6 міжобласних (Вінницька, Закарпатська, Київська, Станіславська, Харківська, Чернігівська) та 1 (Полтавська) обласна художпромспілки. Наприклад, Вінницька міжоблхудожпромспілка була створена у 1946 р. Вона об'єднувала працівників Вінницької, Одеської та Кіровоградської областей²⁰. Для налагодження її діяльності виконкомом Вінницької обласної Ради депутатів трудящих від 29 липня 1946 р. було ухвалено постанову «Про розвиток художніх промислів по Вінницькій області та виготовлення системою міжоблхудожпромспілки художніх виробів для широкого вжитку»²¹. Вінницька спілка системно продукувала свої підзаконні акти щодо поточного функціонування підприємств об'єднання. Матеріали нині зберігаються у фонді Р-3495 «Вінницька міжобласна художня промислова спілка» Державного архіву Вінницької області. Вони (інструкції, положення, правила, статuti артiлей) регламентували організацію роботи артiлей, фінансову діяльність, облік, планування та технологію виробництва, економічні зв'язки з іншими організаціями, підготовку кадрів, культурно-просвітницьку діяльність тощо.

Отже, у досліджуваній період нормативну основу функціонування художніх промислів УРСР формували документи органів різних рівнів державного управління: союзні, республіканські та обласні. Оскільки підприємства художніх промислів відновлювалися в кооперативному секторі економіки, то вони підпорядковувалися відомчому управлінню на чолі з Укоопромспілкою, до складу якої входила як окремиий член Укрхудожпромспілка. Остання об'єднувала низку міжобласних та обласних художпромспілок, яким безпосередньо підпорядковувалися артiлі. Кооперативні спілки продукували підзаконні акти (інструкції, положення, правила, статuti) щодо безпосередньої поточної діяльності галузі в цілому та артiлей. Назагал нормативна база діяльності художніх артiлей досліджуваного періоду сприяла поновленню самостійності їх функціонування, хоч й в межах планового радянського господарювання. Але вже у 1948 р., коли були запроваджені стандартні ціни на весь асортимент продукції в СРСР, художні артiлі зіткнулися з необхідністю уніфікувати свої вироби, тим самим нівелюючи їх регіональні особливості.

Tetiana Karoieva, Valentyna Hrebenova

Regulatory Framework for the Functioning of Handicraft Industries in the Ukrainian SSR during the Post-War Period (1944-1949)

Abstract: The article characterizes the regulatory framework for the functioning of handicraft industries of the Ukrainian SSR within the cooperative sector of the economy during the post-war period up to 1949, when the network of regional and interregional

---

²⁰ ЦДАВО України. Ф. Р-4676. Оп. 1. Спр. 41. Арк. 41.

²¹ Державний архів Вінницької області. Ф. Р-3495. Оп. 1. Спр. 136. Арк. 1.

handicraft industrial unions was liquidated, and artels were subordinated directly to the republican center. During the German-Soviet War of 1941-1945, when the entire economy of the USSR was working toward the needs of the army, the issue of at least minimal provision of the population with consumer goods was acute. Given the conditions of the war and post-war devastation where the state lacked funds to restore the corresponding factory production, it bet on industrial cooperation. Similar to the period after the First World War, the country's political leadership again relied on the self-organization of the population and the rise of the cooperative sector of the economy, which was supposed to ensure the production of consumer goods. Handicraft industrial cooperation played a significant role, and a new regulatory framework was formed regarding its functioning. It was found that this regulatory framework included documents of various levels of state governance: union, republican, and regional authorities. They determined the directions of development of handicraft industrial cooperation, as well as outlined the rules of functioning of cooperative enterprises and the main ways to solve their problems. Some documents were approved by the Central Committee of the All-Union Communist Party of Bolsheviks (CPSU(b) or the Central Committee of the Communist Party of Bolsheviks of Ukraine (CP(b)U), which gave them greater significance. Within the system of industry functioning, the vertical of cooperative management, including the Ukrainian Cooperative Industrial Union and Ukrainian, interregional, and regional handicraft industrial unions, also produced regulatory acts. Their regulatory activity (instructions, provisions, rules, statutes) concerned the current functioning of cooperative enterprises. Overall, the regulatory framework for the activity of handicraft artels during the studied period contributed to their autonomic functioning.

Keywords: handicraft industry, handicraft artel, industrial cooperation, cooperative enterprise